

Рудь І. Ю.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського*

Кондрацька К. В.

*студентка
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського*

Rud Inna

*Associate Professor of Finance,
Banking and Insurance Ph.D.
National University of Nicholas V.O. Sukhomlynsky*

Kondratska Katya

*Student
National University of Nicholas V.O. Sukhomlynsky*

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Анотація. У статті розглянуто теоретичні аспекти визначення страхового ринку, його структуру. Деталізовано динаміку кількості страхових компаній у розрізі їх видів та основні показники діяльності страхового ринку. Для аналізу стану страхового ринку розглянуто обсяги страхових премій та страхових виплат, кількість укладених договорів страхування, обсяг надходжень та питому вагу валових страхових премій, страхові резерви, активи страховиків. Розглянуто фактори впливу на страховий ринок України. Наведено рейтинг лідерів серед страхових компаній України за чистими страховими преміями. Визначено низку проблем, які необхідно вирішити для конкурентоспроможного функціонування страхового ринку. Для подолання проблем для ефективного функціонування страхового ринку України наведено шляхи покращення його діяльності.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, структура страхового ринку, страхова компанія, страхові премії, страхові виплати.

Вступ та постановка проблеми. Ринок страхових послуг є одним з ключових елементів ринкової інфраструктури та фінансової системи будь-якої держави. З огляду на складні політичні та економічні умови в країні особливим є питання забезпечення захисту всіх учасників господарської діяльності від потенційних загроз та негативних факторів. Задля уникнення ризиків або їх мінімізації у світовій практиці широко застосовують страхування як спосіб відшкодування економічних збитків, завданих стихійними лихами, промисловими аваріями, катастрофами, захист інтересів фізичних та юридичних осіб за настання непередбачених подій тощо. Сьогодні страхування є одним з провідних секторів економіки, адже воно сприяє акумулюванню заощаджень у вигляді страхових премій та перетворенню їх на інвестиції. Досконала система страхового захисту є підґрунтям забезпечення більш високого рівня стабільності народногосподарського відтворювального процесу, досягнення соціальної злагоди, а також гарантом високого рівня життя населення. Створення дієвої системи захисту інтересів громадян, підприємців, держави, підтримання соціальної стабільності суспільства неможливе без ефективного функціонування ринку страхових послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні основні проблеми теорії та практики страхування й особливості функціонування ринку страхових послуг України, перспективи подальшого розвитку досліджуються в роботах таких провідних науковців, як В. Базилевич, Н. Внукова, О. Гаманкова, Н. Дудченко, Ф. Журавка, О. Журавка, В. Зюбін, О. Козьменко, О. Корват, Л. Онищенко, С. Осадець. Проте завжди актуальним є вивчення

сучасних тенденцій та перспективних напрямів розвитку вітчизняного ринку страхових послуг, яке зумовлює актуальність цього дослідження та має відповідну теоретичну й практичну значимість.

Метою статті є вивчення теоретичних аспектів визначення страхового ринку, його аналіз в сучасних умовах, визначення основних проблем його розвитку та шляхів покращення ефективності функціонування.

Результати дослідження. Страховий ринок є певною сферою грошових відносин, у якій об'єктом купівлі-продажу є страхові послуги. Розглядаючи досвід країн з розвинутою економікою, можемо сказати, що страхування забезпечує суб'єктам господарської діяльності страховий захист їхніх інтересів від фінансових ризиків, фізичним особам – захист майнових інтересів.

В сучасній науковій літературі поняття страхового ринку має різні визначення, які залежать від підходу вчених до його дослідження (табл. 1).

Отже, враховуючи специфіку, властиву страхуванню щодо інституціональної теорії, узагальнюючи погляди вчених, страховий ринок можемо охарактеризувати як сукупність різноманітних інститутів та механізмів, спрямованих на зниження втрат і ризиків учасників страхового ринку. Ними можуть бути страховики, страхувальники, застраховані, вигодонабувачі, посередники, а також асоціації страховиків.

Діяльність кожного суб'єкта ринкових відносин пов'язана з ризиком, який необхідно попереджувати, зменшувати та фінансувати, на що спрямована діяльність ринку страхових послуг, який через страхові організації шляхом використання особливих механізмів забезпечує процес безперервного суспільного відтворення.

Таблиця 1

Підходи до тлумачення поняття «страховий ринок»

Автор	Сутність трактування
С. Осадець [5]	Сфера економічних відносин, у процесі яких формуються попит і пропозиція на страхові послуги та здійснюється акт їх купівлі-продажу.
Я. Шумелда [9]	Економічні відносини в межах певної території, в процесі яких формуються попит, пропозиція та ціна на страхові продукти, укладаються договори страхування та виконуються зобов'язання згідно з ними.
В. Базилевич [1]	Частина фінансового ринку, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист, формуються попит і пропозиція на нього.
О. Гаманкова [2]	Є складовою як фінансового ринку (ринку грошей і ринку капіталів, оскільки на цих ринках страхові компанії розміщують свої капітали, використовуючи певні фінансові інструменти), так і ринку фінансових послуг, оскільки страхові компанії як фінансові посередники залучають кошти страхувальників, продаючи страхові послуги.
О. Залетов [3]	Сукупність фінансово-економічних відносин, завдяки яким перерозподіляється частина національного доходу та сукупного суспільного продукту шляхом особливого методу утворення страхового фонду грошових ресурсів.
В. Плиса [7]	Форма організації грошових відносин з формування та розподілу страхового фонду для забезпечення страхового захисту суспільства.
О. Козьменко [4]	Сукупність інститутів і механізмів зі створення, купівлі-продажу та споживання страхових послуг.

Таблиця 2

Кількість страхових компаній

Кількість страхових компаній	Станом на 31 грудня 2016 року	Станом на 31 грудня 2017 року	На кінець кварталу	
			I кварталу 2017 року	I кварталу 2018 року
Загальна кількість	310	294	307	292
зокрема, СК "non-life"	271	261	268	260
зокрема, СК "Life"	39	33	39	32

Отже, без функціонування потужного ринку страхових послуг неможливі створення ефективної системи захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб, забезпечення економічної безпеки держави. Крім того, страхування є важливим джерелом акумулювання коштів для подальшого їх використання задля компенсації збитків, спричинених внаслідок страхових подій, а також захищає бізнес від фінансових ризиків та забезпечує соціальну підтримку.

Звертаючись до аналізу сучасного стану ринку страхових послуг та спираючись на статистичні дані, підкреслюємо, що він залишається одним з найбільш капіталізованих серед інших небанківських фінансових ринків.

Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на 31 березня 2018 року становила 292, зокрема СК "life" – 32 компанії, СК "non-life" – 260 компаній (станом на 31 березня 2017 року – 307 компаній, зокрема СК "life" – 39 компаній, СК "non-life" – 268 компаній). Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення. Так, станом на 31 березня 2018 року порівняно з аналогічною датою 2017 року кількість компаній зменшилась на 15 [6].

Деталізована динаміка кількості страхових компаній у розрізі їх видів за 2016–2018 роки наведена в табл. 2.

Стан страхового ринку, рівень його інтеграції та затребуваність характеризуються обсягами страхових премій та страхових виплат. Великого значення у визначенні стабільності ринку набуває рівень капіталізації страховиків, тобто обсяг власних коштів та страхових резервів.

Основні показники діяльності страхового ринку та його динаміка представлені в табл. 3.

Порівняно з I кварталом 2017 року на 722,6 млн. грн. (6,6%) збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 1 712,1 млн. грн. (26,7%). Збільшення валових страхових

премій відбулось майже за всіма видами страхування, такими як автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») (збільшення валових страхових платежів на 461,2 млн. грн. (20,7%)); страхування відповідальності перед третіми особами (збільшення валових страхових платежів на 365,0 млн. грн. (72,2%)); страхування кредитів (збільшення валових страхових платежів на 224,8 млн. грн. (в три рази)); страхування життя (збільшення валових страхових платежів на 193,8 млн. грн. (30,6%)); страхування від нещасних випадків (збільшення валових страхових платежів на 163,6 млн. грн. (65,9%)); медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) (збільшення валових страхових платежів на 143,8 млн. грн. (18,9%)); страхування медичних витрат (збільшення валових страхових платежів на 69,9 млн. грн. (40,3%)).

Питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях за I квартал 2018 року становила 69,9%, що на 11,1 в. п. більше, ніж у I кварталі 2017 року.

Протягом аналізованого періоду збільшилась кількість укладених договорів страхування на 19 531,9 тис. од. (на 70,1%), при цьому на 491,2 тис. од. (на 3,1%) зросла кількість договорів з добровільного страхування, зокрема збільшилась кількість укладених договорів страхування від нещасних випадків на 1 571,6 тис. од. (на 20,3%), кількість укладених договорів на страхування фінансових ризиків, навпаки, зменшилась на 1 277,8 тис. од. (на 44,0%). Кількість укладених договорів з обов'язкового страхування збільшилась на 18 696,0 тис. од. (або в 1,6 рази) за рахунок збільшення договорів страхування від нещасних випадків на транспорті на 18 657,9 тис. од. (в 1,9 рази).

Обсяг валових страхових виплат/відшкодувань порівняно з I кварталом 2017 року збільшився на 823,6 млн. грн. (35,1%), обсяг чистих страхових виплат збільшився на 840,4 млн. грн. (37,2%). Зростання обсягів валових страхових виплат у I кварталі 2018 року

Основні показники діяльності страхового ринку та його динаміка

Показники	I квартал 2017 року	I квартал 2018 року	Темпи приросту I кварталу 2018 року до I кварталу 2017 року	
			млн. грн.	%
<i>Кількість договорів страхування, укладених протягом звітнього періоду, тис. од.</i>				
Кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті	17 996,8	18 870,8	–	4,9
зокрема, договори зі страхувальниками – фізичними особами	17 280,7	17 751,1	–	2,7
Кількість договорів обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті	9 848,7	28 506,6	–	189,4
<i>Страхова діяльність, млн. грн.</i>				
Валові страхові премії	10 895,9	11 618,5	722,6	6,6
Валові страхові виплати	2 343,5	3 167,1	823,6	35,1
Рівень валових виплат, %	21,5	27,3	–	–
Чисті страхові премії	6 406,9	8 119,0	1 712,1	26,7
Чисті страхові виплати	2 259,2	3 099,6	840,4	37,2
Рівень чистих виплат, %	35,3	38,2	–	–
<i>Перестраховання, млн. грн.</i>				
Сплачено на перестраховання	5 494,8	4 349,0	-1 145,8	-20,9
зокрема, сплачено перестраховикам-резидентам	4 489,0	3 499,5	-989,5	-22,0
перестраховикам-нерезидентам	1 005,8	849,5	-156,3	-15,5
Виплати, компенсовані перестраховиками	283,1	435,1	152,0	53,7
зокрема, компенсовані перестраховиками-резидентами	84,2	67,5	-16,7	-19,8
перестраховиками-нерезидентами	198,8	367,6	168,8	84,9
Отримані страхові премії від перестраховальників-нерезидентів	8,9	9,9	1,0	11,2
Виплати, компенсовані перестраховальникам-нерезидентам	0,02	0,3	0,3	1400,0
<i>Страхові резерви, млн. грн.</i>				
Обсяг сформованих страхових резервів	20 303,7	22 221,7	1 918,0	9,4
резерви зі страхування життя	7 715,1	8 310,6	595,5	7,7
технічні резерви	12 588,6	13 911,1	1 322,5	10,5
<i>Активи страховиків та статутний капітал, млн. грн.</i>				
Загальні активи страховиків	53 862,7	54 546,3	863,6	1,6
Активи, визначені ст. 31 ЗУ України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів	34 176,4	34 871,4	695,0	2,0
Обсяг сплачених статутних капіталів	12 868,7	12 363,7	-505,0	-3,9

мало місце у більшості видів страхування. Так, збільшились валові страхові виплати з таких видів страхування, як автострахування (збільшення валових страхових виплат на 248,8 млн. грн. (20,6%)), страхування фінансових ризиків (збільшення валових страхових виплат на 187,8 млн. грн. (61,3%)), страхування життя (збільшення валових страхових виплат на 122,2 млн. грн. (94,7%)), страхування майна (збільшення валових страхових виплат на 93,1 млн. грн. (167,7%)), медичне страхування (безперервне страхування здоров'я (збільшення валових страхових виплат на 79,4 млн. грн. (19,3%)), страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (збільшення валових страхових виплат на 79,3 млн. грн. (в 14 разів)).

Рівень валових виплат порівняно з аналогічним періодом 2017 року збільшився на 5,8 в. п. та становив 27,3%. Рівень чистих страхових виплат станом на 31 березня 2018 року становив 38,2%, що більше на 2,9 в. п. порівняно з аналогічним періодом минулого року.

Високий рівень валових та чистих страхових виплат спостерігається з медичного страхування, а саме 54,4% та

56,1%, за видами добровільного особистого страхування він становить 36,9% та 41,2%, за видами недержавного обов'язкового страхування – 48,8% та 49,4% (з обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів – 52,5% та 53,0%).

Операції вихідного перестраховання у I кварталі 2018 року порівняно з аналогічним періодом 2017 року зменшилися на 1 145,8 млн. грн. (20,9%) за рахунок зменшення на 989,5 млн. грн. (22,0%) перестраховання всередині країни та на 156,3 млн. грн. (15,5%) операцій з перестраховання зі страховиками-нерезидентами.

Страхові резерви станом на 31 березня 2018 року зросли на 1 918,0 млн. грн. (9,4%) порівняно з аналогічною датою 2017 року, при цьому технічні резерви зросли на 1 322,5 млн. грн. (10,5%), а резерви зі страхування життя – на 595,5 млн. грн. (7,7%).

Порівняно з аналогічною датою 2017 року збільшились такі показники, як загальні активи страховиків (на 863,6 млн. грн., або 1,6%), активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів (на 695,0 млн. грн., або 2,0%).

Рейтинг страхових компаній за валовими страховими преміями за 6 місяців 2018 року

№	Назва компанії	Премії на 30 червня 2018 року, тис. грн.	Премії на 30 червня 2017 року, тис. грн.	Темп, %
1	УНІКА	1 139 945	933 079	22,17
2	КРЕМЕНЬ	1 108 231	2 093 816	-47,07
3	АХА СТРАХУВАННЯ	915 599	800 789	14,34
4	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	895 962	837 612	6,97
5	PZU УКРАЇНА	669 546	659 871	1,47
6	ТАС СГ	631 057	458 234	37,71
7	ІНГО Україна	552 965	486 734	13,61
8	УКРАЇНЬСКА СТРАХОВА ГРУПА	443 382	391 487	13,26
9	КРЕДО	436 696	405 347	7,73
10	ПРОВІДНА	430 062	459 614	-6,43

Останнім часом значно посилилась конкуренція між банківським та страховим бізнесом, а переможцями в цій конкурентній боротьбі часто стають страхові компанії. У табл. 4 наведено рейтинг лідерів серед страхових компаній України за чистими страховими преміями, отриманими у 2018 році [8].

З табл. 4 можна побачити, що страхові премії таких компаній, як «Уніка», «АХА страхування», «Арсенал страхування», «PZU Україна», «ТАС СГ», «Інго Україна», «Українська страхова група» та «КРЕДО», збільшились у 2018 році порівняно з 2017 роком. Страхові премії компанії «КРЕМЕНЬ» та «ПРОВІДНА», навпаки, зменшились. Проте це не завадило страховій компанії «КРЕМЕНЬ» зайняти лідируючу позицію, а саме друге місце.

Отже, проаналізувавши показники страхового ринку України у 2018 році, можемо зробити висновок, що хоча кількісні показники мають тенденцію до зростання, проте функціональні та інституційні характеристики страхового ринку України загалом не відповідають реальним потребам економіки та прагненням світових страхових ринків, що обумовлює його уповільнений розвиток у глобальному процесі формування світової фінансової системи.

Водночас стримує розвиток страхового ринку низка таких проблем, які необхідно вирішити для конкурентоспроможного функціонування:

- несприятлива політична та економічна ситуація в країні;
- недосконала нормативно-правова база;
- недостатність фінансового забезпечення населення;
- відсутність довіри населення до страхових компаній та низький рівень володіння інформацією про стан і можливість страхового ринку;
- низький рівень забезпеченості страхових вкладень;
- відсутність достатньої кількості кваліфікованих фахівців у цій галузі;

- знецінення національної валюти;
- невідповідність ролі та місця страхування завданням, які стоять перед Україною в сучасних умовах формування ринкової економіки;

– неповна відповідність сучасного стану страхового ринку тенденціям розвитку світового страхового ринку.

Отже, для подолання зазначених проблем та ефективного функціонування страхового ринку України варто вжити таких заходів:

- застосування новітніх технологій та впровадження інновацій у страховій діяльності;
- вдосконалення законодавчої бази;
- впровадження міжнародних стандартів ведення страхової діяльності;
- визначення надійної та ефективної стратегії розвитку страхового ринку України;
- вжиття просвітницьких заходів населення задля популяризації страхових послуг.

Узагальнюючи вищезазначене, можемо стверджувати, що страховий ринок України перебуває на етапі розвитку та інтеграції у світовий простір. Незважаючи на певні здобутки, він характеризується недоліками, наявність яких показує перспективи розвитку, отже, потенціал для України.

Висновки. Проведені дослідження свідчать про те, що страховий ринок України перебуває на етапі формування, поступово адаптуючись до вимог європейського та світового ринків. Задля покращення ситуації вітчизняним страховикам необхідно переймати зарубіжний страховий досвід та змінювати власні моделі функціонування, зокрема вдосконалювати механізм державного регулювання діяльності страхових компаній, адаптувати до світових стандартів страхове законодавство, впроваджувати новітні технології зі страхування та новітні стандарти якості обслуговування в цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В., Базилевич К. Страхова справа : навчальний посібник. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2003. 250 с.
2. Гаманкова О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : монографія. Київ : КНЕУ, 2009. 283 с.
3. Залетов О. Страхування : навчальний посібник. Київ : Міжн. Агенція "BeeZone", 2003. 304 с.
4. Козьменко О., Козьменко С., Васильєва Т. Нові вектори розвитку страхового ринку України : монографія / кер. авт. проекту О. Козьменко. Суми : Університетська книга, 2012. 316 с.
5. Осадець С., Арюх Т., Гаманкова О. Страхові послуги : підручник. Київ : КНЕУ, 2007. 464 с.
6. Підсумки діяльності страхових компаній України. URL: <http://www.forinsurer.com.ua>.
7. Плиса В. Страхування : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Каравела, 2005. 391 с.
8. Рейтинг страхових компаній України. URL: <http://forinsurer.com/ratings>.
9. Шумелда Я. Страхування : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Міжнародна агенція «Бізон», 2007. 384 с.

СТРАХОВОЙ РЫНОК УКРАИНЫ: АНАЛИЗ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Аннотация. В статье рассмотрены теоретические аспекты определения страхового рынка, его структура. Детализированы динамика количества страховых компаний в разрезе их видов и основные показатели деятельности страхового рынка. Для анализа состояния страхового рынка рассмотрены объемы страховых премий и страховых выплат, количество заключенных договоров страхования, объем поступлений и удельный вес валовых страховых премий, страховые резервы, активы страховиков. Рассмотрены факторы влияния на страховой рынок Украины. Приведен рейтинг лидеров среди страховых компаний Украины по чистым страховым премиям. Определен ряд проблем, которые необходимо решить для конкурентоспособного функционирования страхового рынка. Для преодоления этих проблем для эффективного функционирования страхового рынка Украины приведены пути улучшения его деятельности.

Ключевые слова: страхование, страховой рынок, структура страхового рынка, страховая компания, страховые премии, страховые выплаты.

UKRAINE'S INSURANCE MARKET: ANALYSIS AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT

Summary. The article deals with theoretical aspects of the definition of the insurance market, its structure, because the insurance market is one of the key elements of the market infrastructure and financial system of any state. Creation of an effective system of protection of the interests of society is impossible without the effective functioning of the insurance services market. The insurance market can be characterized as a set of various institutions and mechanisms aimed at reducing the losses and risks of the participants in the insurance market. The insurance market is the second in terms of capitalization among other non-bank financial markets. The number of insurance companies tends to decrease; therefore the dynamics of the number of insurance companies in terms of their types and the main indicators of the insurance market activity was detailed. For the analysis of the state of the insurance market, the volume of insurance premiums and insurance payments, the number of insurance contracts concluded, the volume of revenues and the share of gross insurance premiums, insurance reserves, and assets of insurers were considered. The factors of influence on the insurance market of Ukraine are considered. Recently, competition between banking and insurance business has intensified considerably, therefore, the rating of leaders among Ukrainian insurance companies according to net insurance premiums was given. Although quantitative indicators tend to increase, yet the characteristics of the Ukrainian insurance market in general do not correspond to the real needs of the economy and the aspirations of the world's insurance markets. There are a number of problems that hamper the development of the insurance market and which need to be addressed for the competitive functioning of the insurance market. To overcome the problems for the effective functioning of the insurance market, Ukraine has been given ways to improve its operations. The conducted studies indicate that the insurance market of Ukraine is at the stage of formation, gradually adapting to the requirements of European and world markets. In order to improve the situation domestic insurers need to take foreign insurance experience and change their own models of operation, to introduce the latest technologies in insurance.

Key words: insurance, insurance market, structure of the insurance market, the insurance company, insurance premiums, insurance payments.